

Dragoslav Simić, dokumentarno popodne.

Novinar: Miladin Mitrović ostaće u sećanju starijim Pančevcima kao nekadašnji predsednik opštine, ali mnogo više svim ljubiteljima šaha, na ovim prostorima Balkana, kao najveći organizator Jugoslovenskih i Balkanskih šahovskih turnira ali čovek koji je postigao tolike profesionalne uspehe ima svoju biografiju. Bio je đak pešak, više gladan nego sit. Rođen u jednom selu između Natalinaca i Kragujevca. Dok sam ga slušao, nisam mogao da zamislim da je toliko sirotinje bilo sredinom pedesetih godina dvadesetog veka u Šumadiji.

Miladin priča:

Pošto sam rođen 1936. godine, znači pre Drugog svetskog rata, onda otac mi je otišao 1941. godine u zarobljeništvo i praktično te dane kada sam i polazio u školu ja sam provodio sam sa majkom koja je morala svaki dan da nadniči, da radi, da bi se nekako prehranili.

Međutim i to nije bilo dovoljno. Ja sam sam ostajao kod kuće jer sam bio mali i morao sam da čuvam dve ovce i jedno prase, a majka je radila po čitav dan i uveče kada je dolazila ona je, pošto je trebalo da večera tu gde je radila, ona je uvek uzimala večeru. Kaže „Moram ja da idem, dete mi je samo kod kuće i moram da idem kući. I oni su znali da ona mora to da uradi. Oni su njoj spakovali večeru, a ona je meni donosila da bih ja imao šta da jedem. Kad je donela, onda sam ja nekada pošto sam bio gladan čitav dan, nekada nisam ni jeo ništa, ja sam mogao sve da pojedem što je ona donela, međutim ja sam uvek pojeo manje od polovine i onda sam kazao ja više ne mogu. Znajući da treba da i njoj ostane, da ona večera da bi sutra ponovo mogla da radi. Kopaње svaki dan i najteži fizički radovi. Najviše što je mogla da dobije, to je hrana za nju i porciju brašna,... ove porcije vojničke brašna, i to kukuruznog brašna i to za čitav dan. i ona je od toga mogla da malo umesi te proje, što kažu, ali mi nije davala da tog dana kada umesi da jedem jer je ona meka i onda može da se više pojede. Nego šta je danas ispekla, to smo sutradan jeli, i to uvek dan kasnije. A proja, ko je na nesreću imao prilike da jede, sad neki put možda jede ovako na svadbama kad se kupus rasprema taj svadbarski, ona je posle

dan vrlo tvrda i teška. Ne može ni da se odlomi parče, a ne da se jede. I onda je morala ona meni da udrobi tu proju u vrelu vodu, i vodu mi je posolila tako da sam je kašikom jeo praktično proju sa vodom, malo posoljenu.

Kad sam pošao u školu još je uvek rat trajao tako da sam ja imao isto tako još veće probleme. Škola mi je bila najbliža od sve druge dece

i pošto se išlo po ceo dan u školu i donosila se užina u školu, dečaci i devojčice su donosili drvene posude, zvale su se zastrug i oni su tu stavili pekmez, sir, kajmak i tako dalje, nešto hleba... i sad, kad je jedanaest sati otprilike bilo, mi smo odlazili na tu užinu, a ja sam molio učitelja pošto sam kao blizu da idem kući da doručkujem, a nije problem bio što sam blizu nego što nisam imao šta da ponesem i sramota me bilo sad da gledam kako druga deca jedu nego sam otišao kući i iako ni tamo ništa nisam imao i vraćao sam se posle 15-tak minuta, gladan, u školu. Učitelj je bio sjajan čovek i on je to posle izvesnog vremena shvatio da nešto tu nije u redu, jer je video da ja dolazim neki put brzo. Samo sam došao kući i vratio se, onda je on mene više puta pozvao, pošto je stan njegov bio u zgradi škole, da odem kod njega, kao nešto će da mi on pokaže, da mi nešto da i tako. I onda njegova supruga je bila isto učiteljica ali isto jako dobra žena. Ona je kazala ajde sedi nešto sa nama da jedeš i tako. Tako da sam više se puta dešavalo da sam bio u prilici da mi pomognu da jedem. Medjurim, mene je bilo sramota ali nisam smeo jedno vreme majci ni da kažem. Kad sam posle majci rekao ona me je na neki način izgrdila, kaže "sramota, nisi to trebalo ni da radiš" i tako.. I učitelj je posle s njom razgovarao. Kaže, nije to ništa sramota. Mi hoćemo njemu da pomognemo kao i vama. Znamo u kojoj ste situaciji i tako je bilo praktično i treći i četvrti razred. Međutim krajem trećeg razreda, već mi je otac došao iz zarobljeništva. Kada je došao, 45. godine I on nije mogao ništa značajnije da nam pomogne u prvom tom delu, jedino svojim radom kao i majka nadničeći kod drugih. Tako da sam ja... al opet je ipak drugačije bilo jer je i on ipak zarađivao i radio pa smo malo bolje živeli. Bili smo među najsiromašnijim porodicama u selu i kada sam završio četvrti razred niko nije ni pomišljao od roditelja pa ni ja pogotovo da ja mogu sad da nastavim školovanje dalje, bilo u kojoj od srednjih škola. A tada je kao i sada, na neki način, gimnazija bila najelitnija škola i nije mi padalo na pamet sada ja da idem u neku gimnaziju. Onda su bili niži i viši razredi gimnazije. Mala matura i velika matura. Znači,

gimnazija je trajala osam godina, i najbliže što je bilo to su bili Natalinci, varošica u koju je moglo da se ide u gimnaziju, a ja sam praktično bio udaljen više od osam kilometara u jednom pravcu, do Natalinaca. Ali nije samo to bio problem nego da su roditelji bili imućniji onda su mogli da nadju stan da ja ne putujem i da nekako idem u školu. Pošto oni znali su da to nije ništa realno od toga nisu oni ni obraćali ni pažnju nego sam ja, znači jedanaest godina sam imao, ja sam čuvao ovce kod tu komšije i kod drugih da bih imao nešto hleba i tako da mi nešto daju. Uvek su mi dali neki poklon. Nekada neku živu kokošku ili nešto što smo mi posle to čuvali i tako. Jednog dana, to je već bio skoro septembar, dolazi učitelj kod nas kući. Moj učitelj, i ocu saopštava i dosta kratko, što kažu telegrafski. Otac mi se zvao Života. I on kaže " Života, ja sam tebi upisao sina u gimnaziju". Moj otac ne može prvo da dođe k sebi, ne može da veruje. Koju gimnaziju? – kaže, kakva gimnazija kada, nemamo šta da jedemo, koja Gimanzija? On je najbolji đak. Ja nisam mislio da sam najbolji, ja sam mislio da sam možda jedan od boljih ali učitelj me je tako smatrao i mislim da je verovatno imao razloge na osnovu čega je to govorio. On je najbolji đak. On mora da ide u školu. Ja sam kupio njemu knjige, ja sam njega upisao, i on će da ide. Pa kaže, "kako da ide, ne mogu ja ništa tu??. "Pa lepo će da ide, ja sam ga upisao,knjige dao, još ću mu nešto pomoći. Koliko budemo mogao, preko godine. A on će lepo da ide i odavde, od kuće". Kako da ide od kuće – kaže, pa osam, devet kilometara, preko nekih brda , preko nekih njiva i tako dalje. Nije imalo tu ni puta ni ništa. Imao je put koji je još dalji kada je blato, sneg onda sam morao da idem skoro dva tri kilometara dalje da bi došao. I , nije imalo šta, pitao je mene otac a i učitelj " Je l bi ti to hteo?" Ja kažem, kako da ne. Ja sam odmah pristao, bio sav srećan. I onda sam septembar, ja sam pošao školu i praktično sam od prvog dana pa prve dve godine sam svaki dan, do kada je škola radila. Ja sam išao u školu pešačeći svaki dan. Po pravlu polu bos, polu gladan, polu žedan. I da ne govorim kakvo je bilo uopšte odelo i sve ostalo.

Od 9:48

M: Ali sam bio uporan i praktično svaki dan sam, nijedan dan ja za te dve godine nisam imao nijedan izostanak. Bili su veliki snegovi

N: Od Natalinaca?

M: Od Trnave do Natalinaca. Tamo i natrag, znači 8 kilometara otprilike ima, zavisi kojim putem se ide, može i malo duže da bude. 8 i 8, znači 16, 17 nekad i više ili nekad možda 15 kilometara, zavisi ako nađem neku prečicu.

Kad su se dve godine završile, od kuće do škole, onda sam ja, setio se moj ujak, majka mi je bila iz susednog sela do Trnave, ali prema Natalincima, a i oni su svi došli od nas, imao je samo majku i još nije bio ženjen, kaže: "Hajde ti da putuješ od nas, da ti malo prekratimo put, da putuješ od nas." A mi znamo da nemaju ni oni skoro ništa da jedu, ja sam razgovarao sa majkom i sa njim, kaže dobro evo, mi smo imali nešto bašte, i dogovorili smo se da ćemo jedni drugima da pomažemo.

Tako sam ja treći razred gimnazije, praktično, išao od mog ujaka u školu, to je oko 3,5- 4 kilometara u jednom pravcu, prepolovio mi je otprilike dužinu puta

N: Koje je to selo?

M: Selo Šume, to je između donje Trnave i Natalinaca, ima Pavlovac između, jedan mali zaseok...

Tako da eto, te godine sam prekratio taj put do škole, i pošto je tada mala matura bila sa tri godine škole, pa se posle išlo u školu još 5 godina. A kasnije je bilo mala matura 4 godine, i još 4 godine, viši razredi gimnazije kako se tad govorilo... Onda sam ja te treće godine završio malu maturu, bio sam oslobođen mature pošto sam bio, hajde da kažemo, dosta dobar đak

N: Sa 14 godina?

M: Pa tako, da, sa 14 godina. Tada je bilo interesantno, i ove sad godine koje dolaze velike su vrućine, ranije su proleća i jeseni bila dosta poplava, kišovito je bilo, i tu je, ispred Natalinaca, i kroz same Natalince prolazi reka Jasenica. Da bih ja došao do Natalinaca od Trnave, odnosno Šuma, sa tog pravca, ja sam morao da pređem jednu ćuprijicu od dasaka. Dešavlo se kada su poplave, u proleće, ćurija se uopšte ne vidi, znači vidi se samo preko tih livada koje su okolo, sa jedne i druge strane obala Jasenice, videlo se kao more, samo voda. Onda je moj ujak, koji je izuzetno poznavao u kom pravcu je ta ćuprija, i bio je dosta hrabar, on je mene prenosio preko te ćuprije, da ja predjem. Onda ja odem u školu, a on mene čitavo vreme čeka, onako mokar, sve te časove koje sam imao da bi me

ponovo vratio kod njega kući. Ujak mi se zvao Miloje, i bio je izuzetan čovek, tako da mi je i to ostalo u jednom izuzetnom sećanju. Međutim eto, te muke i sve to se nekako završilo. Završena je mala matura, šta sad dalje? Pošto je otac video da sam ja dosta dobro učio, mučio se i bio uporan, oni su isto bili uporni, u međuvremenu je on dobio neko nasleđstvo i kupili su jednu njivu koja je otprilike hektar, ovde u Pančevu gde sada živim kažu lanac zemlje, a hektar je nešto manje od dva lanca zemlje. Onda su već mogli malo da rade zemlju, da imaju pšenicu, kukuruz i nešto više baštice, ali to nije bilo mnogo značajnije. Otac je imao dosta smisla za kalemljenje voća, nakalemio je trešnje. I ren su prodavali, imali su jedno malo parče, možda 3-4 ara rena, interesantno je da je tada glavna salata bila ren, tada nisu znali za zelene salate i kasno povrće, eventualno za krastavac. Otac i majka su na leđima nosili po petnestak kilograma rena za Kragujevac, da prodaju. Posle, kada su neke mlade trešnje stigle oni su nosili za Natalince trešnje u korpama da prodaju, pešačeći onako kako sam i ja pešačio do gimnazije. Tako se skupljao po neki prihod, ali to nije bilo dovoljno da bi mogli da me školuju, a smatrali su da mi ništa ne bi značilo da sam ostao samo sa nižim razredima, da to ne bi bilo bolje i značajnije ni za mene ni za njih, ali su morali na to da pristanu. Desilo se da je u Kragujevcu bila tehnička škola gde je postojao internat, i onda su se tu prikupljali podaci učenika, i uverenja kakav je ko đak, da bi mogli da budu primljeni u internat, ali malo njih je imalo sreće da bude primljeno jer je tu bilo svega dva odeljenja, a ostali su morali da budu smešteni u gradu ili da plaćaju. ~~Ja sam imao sreću da budem primljen u internat u školu.~~

Na 15:39 pauza ...muzika...

Za prve tri godine dok sam išao u gimnaziju u Natalince, imao sam izuzetnih i doživljaja, i muka i problema... Ja sam išao, da mi put bude što kraći, pored kuća gde su u nekim dvorištima bili opasni kerovi, neki su bili i pušteni. Bilo je tu šuma. Viđao sam i lisice, najviše je njih bilo, malo je to valovit i brdovit deo. Između Šuma i Trnave je prolazila, mi smo to zvali reka Trnava, to je praktično bio veliki potok, ali kada su bile velike kiše, bilo je problema pošto tu nije bilo nikakvog mosta samo neki veliki kamenovi. Ja sam morao sa kamena na kamen da skočim, da preskočim, da bih sve to mogao da pređem da bih otišao u školu, a roditelji su se i plašili da se ja sam neću snaći, i često su me ili otac ili majka pratili i prenosili da bih ja prešao taj potok. To je, inače, dosta brdovit kraj, ali su ljudi bili izuzetni i svi

su se poznavali. I danas je običaj, pogotovo mladji da se nekom starijem čoveku javi, kad neko prodje, da se svi javljaju jedni drugima, ne mora da se znaju uopšte. Prolazio sam kroz njive, i svaki dan smo se javljali jedni drugima, pitali bi me: „Gde si pošao, mali?“. Dešavalo mi se, na primer, više puta ljude nisam ni poznavao a oni vide da sam sav iscepan, pantalone- krpa na zakrpu, davali su mi novac. 10 dinara je onda bio ogroman novac. Davali su mi 10 dinara, 5 dinara mi daju, „evo mali, evo, kupi nešto“.

Stvarno je tu bilo stvari koje sam za čitav život zapamtio, a interesantno je i to da je iz mog sela više od dvadesetoro dece pošlo sa mnom, koji su bili i imućniji od mene, a jedini sam ja završio gimnaziju. Ne samo zato što sam bio dobar đak, bilo je još dobrih đaka, nego sam svojom upornošću jedini završio malu maturu i jednostavno se pojavila šansa da idem dalje.

Od 18:35

N: A snegovi? Je li bilo snegova?

Miladin: Snegovi su bili i po metar i dvadeset, skoro metar i po, dešavalo mi se da, na primer, naveje sneg i naiđem na smet veliki i ne mogu da ga pređem jer sam mali, da ga zaobiđem ne mogu, ja bih onda pravio tunel. Kopao sam, što kažu, da prokopam sneg da bih izašao sa druge strane. Pošto smo imali, kao što i sada imamo, u programu likovno, ja sam blok stavljao do grudi, do sebe da ga ne bih iskvasio i crtež, jer sam imao profesora strogog. Možda bi razumeo ali nije voleo da mu odnesem crtež koji je ukvašen ili oštećen nego sam se trudio, sve da se desi ali da ja to nekako sačuvam. Tako da je bilo dosta tih stvari koje su mi ostale za čitav život i kada ja svojoj deci govorim, i pošto sam dugo godina bio i profesor, kada sam pričao deci kako je sve to bilo oni jednostavno znaju da ja nisam govorio neke bajke nego da je sve to istina, ali nisu mogli da veruju u takvu istinu. Sve ovo što su posle deca i sledeće generacije doživljavale možda ni slično nije bilo u odnosu na ono što se meni dešavalo. Sigurno je bilo i druge dece koji su u sličnim situacijama bili, ali u mom selu mislim da sam na nesreću imao takvu situaciju da sam morao da se izborim sa svim tim mukama i da sve to preživim da dođem da se upišem u srednju školu. Imao sam i tih problema da su, pogotovo u jesen, zimu, pa i proleće, bilo je dana kada ima vejavice, snega, poledice, kiše, svašta, vetrovi kad počnu da duvaju, često mi se dešavalo da po nekoliko stotina metara moram da pređem skoro idući unazad jer jednostavno morao sam da se okrenem jer

mi sve ide u lice, ona poledica i led. Prosto sam morao da okrenem leđa da bih išao pola napred a pola nazad. Strašno je bilo. Drugo, moji roditelji, kada su takvi dani bili nisu znali tačno kada ću da se vratim, znali su raspored časova ali ipak nisu mogli da procene baš tačno tako da su oni pokušavali da mi dođu u susret, da koliko toliko me dočekaju, sačekaju da dođem kući. Često su i brinuli, neki put imali smo i dodatnu nastavu, sa nadarenim učenicima održavali su se časovi matematike i drugih predmeta, tako da je bilo i tih situacija.

A bilo je i situacija koje su na primer kada je i lepo vreme, i interesantnih možda za ovo vreme, kad opet pričam ispada kao da je neka neverica. Mi smo prolazili, i ta deca koja su samnom u to vreme išli samnom prvi drugi razred pa su vremenom nekako jedan po jedan polako odustajali, pa kad je lepo vreme, u jesen, kad počinje da zreli grožđe, šljive i ostalo voće, mi smo prelazili preko voćnjaka pored vinograda, i šljive su nas udarale zrele po nosu a niko od nas i ne pomisli da je ubere. A svi smo gladni, neko više neko manje, ali nikome od nas ne pada na pamet da ih uberemo ili uzmemo nešto od tog. Jedino kada se dešavalo da je neko u vinogradu ili voćnjaku tu od domaćina koji je nas znao da smo mi tu stalno prolazili i da je video da nikada nismo nikakvu štetu napravili, onda nas je on ponudio da uzmemo po jedan grozd, da uzmemo neku šljivu, i tako. Inače, jednostavno smo znali, ne bismo inače smeli da se vratimo kući, završićeš školu ili nećeš ali moraš da budeš častan i pošten čovek i jednostavno zna se šta je dobro da neko uradi, iako nismo bili tako veliki, odnosno odrasli. Ja sam posle razmišljao kasnije kada sam i odrastao, nije mi se javljala neka želja da ja nešto od toga uzmem iako sam zaista bio nekada i žedan i gladan, jača je bila želja da ostanem pošten i čestit. Tako da je to bila stvar koja nije mogla da se zaobiđe.

Časovi su počinjali od 8 sati, a ja sam morao da bih se spremio, za svaki slučaj u 4, pola 5 da ustajem, uvek kada sam još u Natalince išao. Ustanem u 4, pola 5, a onda, sam se vraćao tek oko 3,4 popodne, tako da praktično od 4 do 16, je 12 sati.

N: A koliko si vremena išao od kuće do škole?

M: Vremenski sam išao oko tri sata, tri i nešto, jer nisam mogao više da pređem, oko 3km na sat, jer nije to ni ravan put, a pogotovo kada sam bio prvi razred i imao 11 godina, nisam ja mogao da mnogo brzo idem, mogao sam kada je ponekad lepo vreme malo da trčim koliko sam imao kondicije, da malo brže stignem, ali sam uvek imao neki tempo i zato nikada nijedan

izostanak nisam imao. Želeo sam da stignem na vreme, uvek sam dolazio prvi u školu, pola sata pa čak i 45 minuta dođem pre u školu nego svi drugi, i onda su me primale žene koje su spremale u školi, one su znale to, pogotovo kada je hladnije vreme, one bi me pustile u učionicu da se ogrejem, znali su to i profesori. A kasnije sam imao i putovanja mnogo duža od tih koja su do tada bila.

N: A obuća?

M: Pa obuća, znate šta, obuća i odeća to je bilo jedno i ništa. I ko je od dece imao to je bilo jedno, ranije je bila konoplja, mi smo to zvali težina, ili to ili nešto od vune ispleteno, od sukna majka što je isplela, i što se odela tiče. A opanci su nam bili, ne svima ali većini praktično, od neštavljenje svinjske kože. Kada je suvo vreme i kada je mraz to je dobro, ali neštavljena koža kada je proleće i odmrzne sve, koža se rastegla pa je onda dvaputa veća nego što je naša noga. Tada nismo znali šta da radimo, obmotavamo je oko noge jer jednostavno drugih načina nije bilo. A kada već pričamo o odevnim predmetima to je obično bio neki džemper, nešto tako, neka gunja, kako smo mi to zvali, opet od sukna, neko ko je imao bolje, a ovi koji nisu, mi smo nosili krpu na zakrpu, ali ja sam se dosta kroz sve te muke kroz koje sam prolazio ipak dobro osećao u školi.

Interesantno je bilo na primer kada mnoge stvari profesori pitaju I skoro niko u odeljenju ne zna a ja se javim I znam. Izađem kod table i znam sve, onda je on često govorio - vidite kako ovaj dečak, on putuje dugo, ima problema sa odevanjem, sa hranom I sa svim, daleko mu je kuća, on stigne da nauči sve a vi ostali ne. Dobijao sam neku snagu, neko samopouzdanje, I shvatio sam da nije samo važno da je sve u redu, nego i da postigneš znanje i uspeh.

Zapamtio sam za čitav život I to, sećam se, nije bilo mastila, treba da se piše zadatak, a pera I mastila nemam, meni je majka, verovatno nisam bio jedini, mislio sa da je ona to jedina izmislila, kada uzreli burjan ona je te bobice koje imaju nekako ljubičastu boju, ona to iscedi u neko staklence, nije bilo posebnih flašica, nisu imali ni oni koji su imali pravo mastilo, a kamoli ja. Ona u neku flašicu iscedi to a meni je to služilo kao mastilo, ja I danas čuvam neke sveske u kojima sam mastilom od burjana pisao, ali važno da su ti zadaci bili tačni, da je dobro urađeno, niko me nije pitao čime sam pisao.

Sada kada gledam meni je I lepše, mastilo je uglavnom bilo plavo, zeleno ili crno, najčešće plavo, a ja sam imao ljubičastu boju. Profesori bi me pitali

otkud ova boja, kada bih im rekao oni bi se prvo začudili, ali bi ipak rekli, svaka čast, pozdravite mamu. Ona je najviše doprinosila da izađem iz svih problema.

Muzikica

N: Govorio je nekadašnji djak pešak, Miladin Mitrović. Emisiju pripremio Dragoslav Simić.